

EEN HAGE-PREKER

1566.

V.

HET BEROUW.

Het was zeven uren in den morgen. Willem zat door de vreeselijkste gedachten vervuld en in gepeins, verdiept aan den ouderlijken haard, terwijl zijne goede moeder het vuur zorgvuldig onderhield. Hoewel hij reeds geruimen tijd te huis was, had de jonkman geen woord gesproken, — nog wierp hij geen liefdevollen blik op zijne dierbare ouders; nog bragt hij zijne moeder geen morgenkus, nog reikte hij zijn vader geen welmeenenden handdruk, en veelminder beantwoordde hij de vragen des grijsaards, die zich verwonderde over het afzijn van Geert, en berigt vroeg omtrent de nachtelijke reize.

Eindelijk door zijns vaders bede overwonnen, getroffen door de voorkomenheid, waarmee hij behandeld werd, door de liefderijke zorg, waarmee men hem lafenis schenken wilde, rijst hij op, loopt met verhaaste schreden door het vertrek, slaat zich tegen het voorhoofd, rukt zich de haren uit het hoofd en toen een wanhopenden blik werpende op zijn ontstelde ouders, naderde hij ze met eene zenuwachtige zamentrekking der hand:

— Vader! zeide hij, dezen nacht heeft een man uit deze streek — uit ons dorp — uit dit huis, den heer van Brederode, meester Dirck, al de leeraars en vrienden, die op de hoeve van Barend zouden bij een komen, aan de papauwen verkocht. Maar die misdadiger, o neen, 't is mijn broeder niet, 't was nooit uw zoon.... Verkocht.... en thans is de woning van Barend in een puinloop veranderd, hij en zijne beide zoons werden door 't spaansche vuur geveeld — hun rookend bloed schreeuwt om wraak bij den Heer. — Ik was getuige van die misdaad.

— En gij hebt den ellendeling gedood? riep de grijsaard.

— Neen! vader, want hij was niet geoordeeld; maar de heer van Brederode duwde mij toe, dat indien de prins van Oranje, zijn vriend en wel-doener, dien hij lief heeft als God en den koning, zich — wat wel onmogelijk is — aan zulk eene misdaad schuldig maakte, aan zoo'n laagheid, hij heer van Brederode niet rusten zou, voor hij den booswicht met eigen hand hadt geveeld. Vader, die woorden bevatten het vonnis van mijnen broeder, en opdat hij onzen naam, tot heden onbekend, maar rein en vlekkeloos, niet verder zou bezoe-delen, rust de pligt op mij om dat vonnis te volvoeren en dat zal ik doen; doch — voor ik dit huis verlaat; breng ik u vader en u mijne arme moeder misschien den laatsten kus.

De oude lieden zonken in een, zóó trof ze die ijzingwekkende mededeeling, — hun oog had geen tranen, hunne mond geen woorden meer. Zij waren stom van schrik, van ontzetting, tegenover dien zoon, welk hen een gruwelstuk bekend maakte, die bleek en ontdaan als zij, regt vroeg, regt over het hoofd van een ander kind, 't welk zij even vurig hadden bemind.

Eene akelige stilte volgde op de woorden van Willem, niets brak die af, dan het gejammer der oude moeder.

— Vrouw, zei Gerrit Direksz. ten laatste, heden is 't geen dag van zuchten en geweent. De Heere heeft gegeven, de heere heeft genomen, de naam des Heeren zij geloofd! God schonk ons eenmaal twee zoons; hij ontnam ons den jongsten op eene vreeselijke wijze. Zijn naam zij geloofd... en danken wij dat Willem gespaard bleef.

— Maar, ongelukkige, wat wilt gij beginnen? riep de moeder in een vlag van liefde, welke de natuur zoo ligtelijk verklaart.

— Wat ik begin 't geen Abraham, naar Gods bevel op den berg wilde ondernemen, toen hij den brandstapel oprigtte, voor Ismael, onschuldig slag-offer, dat zijn geloof niet verzaakt had, — wat de graaf van Brederode zou doen, indien de prins van Oranje verraad pleegde als mijn zoon. Vrouwe, ween over uw zoon, indien gij daartoe moed hebt; ik bidde God, dat hij mij krachten schenken moge, om mijn pligt te vervullen.

Als door een hooger magt getroffen, zonken vader, zoon en moeder biddend op hunne knieën.

Op denzelfden oogenblik werd de deur geopend,

Geert trad binnen, met een vrolijk gelaat, met oogen glinsterend van genoegen, maar zijn tred was waggelend, ongewis, zijne stem verried misbruik van den drank en losbandig gezelschap. Hij zette zich neder en sloeg woest op de tafel.

— Moeder, bromde hij, mij dorst, geef mij drinken, straks kunt gij bidden.

— Wij bidden den Heer om vergiffenis voor een misdadiger, antwoordde Willem, en wij beweenen hen, die dezen morgen op de hoeve van Barend door de Spanjolen zijn vermoord.

De woorden hergaven Geert weêr 't gebruik zijner rede, de herinnering aan den rol, dien hij in dit schrikkelijk drama vervulde, trad voor zijnen geest; hij sidderde, want hij stond daar tegen over een broeder, welke al zijne bewegingen volgde, wiens blikken als tot het binnenste zijner ziel trachtten door te dringen, en, zoo dacht hem, ligt iets kon vermoeden. Geert begreep zijne tegenwoordigheid van geest niet te mogen verliezen, en met een instinct 't welk zijn droeven toestand hem ingaf, antwoordde hij:

— Gij waart toch niet verontrust over mijn afzijn?

— Ik kwam voor een uur te huis, antwoordde Willem, — 'k heb den heer van Brederode vergezeld, maar gij, waar hebt ge u opgehouden? Waarom bragt ge vader de tijding niet van de aankomst der vrienden? Waartoe hebt ge ons van nacht dan verlaten?

Geert verbleekte, zijne lippen trilden, en hij trachtte een antwoord te stamelen, doch begrijpende dat zijn angst of zijne verwarring hem eene dwaasheid konden doen zeggen en in het verderf storten, beproefde hij eerst om zijne stem eene kalmte en zekerheid te geven, die zij verre was van uit te drukken en begon hij langzaam een verhaal, 't welk hij vooraf had opgemaakt.

— 't Is wel, 't is wel, zei de oude, altijd geknield, en die, radeloos en zonder zich te bewegen het verhaal van zijn zoon had aangehoord, 't is wel. Deze nacht viel ons allen bitter zwaar, wij hebben rust noodig, daarna zullen wij zien wat ons te doen staat.

Gelukkig aldus van de verdere navragen zijner familie verlost te zijn, ging Geert naar boven. Zijne moeder rees op en verliet de plek van tranen nat, en haar man en Willem naderende, die elkander met vorschende blikken aanstaarden, zeide zij op smeekenden toon:

— Misschien is Geert niet zoo misdadig als gij

gelooft!

— Moeder, antwoordde Willem, hij verkocht zijne ziel aan de papauwen, onze vrienden aan de Spanjolen. Ik zag hoe hij hunne schreden rigtte. Ja, hij heeft het bloedgeld ontvangen; want toen hij binnentrad, waggelde zijn voet, zijn adem riekte naar wijn. Wat hij heden begon kan hij morgen herhalen, 't is een verrader....

— Doch zoo een valsch vermoeden u bedroog? indien hij slechts schuldig was aan eene onvoorzichtigheid, — dan zoudt gij uw kind dooden, — gij, uw broeder!

— Welaan, hernam de oude Dircksz, Geert sluimert, wij zullen spoedig weten of hij een verrader is, laat ons zijne kleederen doorzoeken, gewis bevatten zij 't bewijs zijner schuld.

Moeder, vader en zoon beklommen zachtkens den ladder, die naar den zolder voerde, waar Geert sliep. Zij spraken geen woord!...

De schuldige sluimerde; althans zoo scheen het, want toen zijne ouders op den zolder kwamen, verroerde hij zich niet. De grijsaard greep onmiddelijk naar zijne kousen, zijn wambuis, en wat verder naast hem lag. Een handvol goudstukken rolde over den grond. De oude vrouw verbleekte, haar hart kromp in een, als ware dat goud reeds een ontegensprekelijk bewijs van schuld. Zonder een woord te spreken, zonder door een enkel teeken de foltering te verraden, waardoor zijne ziel gemarteld werd, vervolgde de oude Dircksz. het onderzoek; hij stak zijn hand in de zakken van het wambuis, doorzocht alles, toen hij er een papier uithaalde en plotseling een kreet om genade uit het leger orees. Geert lag terzelfder stond, bleek, ontdaan, met doodzweet op het voorhoofd, aan de voeten zijns vaders, omvatte zijne knieën, en baadde ze in zijne tranen.

— Vader, sprak hij, op hart verscheurenden toon, om 's hemels wil, vader, lees dat papier niet, het is een doodvonnis.

— Tegen wien? riep Willem, tegen een braaf leeraar of tegen den een of andere spion? spreek, want ook voor u heeft het uur des oordeels geslagen!

Verpletterd onder de blikken zijns broeders, waar verontwaardiging en woede uit sprak, stond de verrader sprakeloos — als verstomd.

— Geert, hernam Willem, wiens kleurlooze lippen eene hevige woede verrieden, dit papier kan

ons niets leeren, want het is in 't spaansch geschreven, maar zeg mij, wie heeft Brederode en en meester Dirck verraden? Wie heeft hun leven verkocht? wie den Spanjolen den weg gewezen naar de hoeve van Barend? — Onder de papauwen bevond zich een zoon Gerrit van Dircksz., — hij was de verrader en hier staan wij beiden tegen elkander over. Wie is nu de schuldige? Wie moet de straffe ondergaan?

Geert zweeg.

— Van waar het goud, dat voor onze voeten ligt? vervolgde Willem, wij die naar een jaar werkens niet de helft zouden verdienen? Wie heeft ons huis met dat schandgeld bezoedeld? van welke gruweldaad is dat het loon? Maar, antwoord mij dan, ongelukkige, reinig u van het bloed 't welk uwe handen bedekt, het bloed, dat u naar het hoofd stijgt, het bloed dat uwe stem versmoort.

Geert zweeg voortdurend.

Eenige verschrikkelijke oogenblikken, somber en stil, volgden op dat ijzingwekkend verhoor. Op een gebiedend teeken van haar echtgenoot verliet de oude vrouw den zolder, zij verborg het gelaat in heur voorschoot, weende en bad. Toen zij aan de onderste sport der leer genaderd was, trad de grijsaard den jongeling te gemoet, wiens zaamgevouwen handen rilden en beefden, terwijl hij den moed niet had om de verwilderde blikken tot zijn vader of tot zijn broeder op te slaan.

— Er was in ons geslacht, zeide Gerrit Dircksz., nooit een verrader, nooit een spion, en zoo lang ik leef zal 't zoo wezen! Geert, gij kent uwe misdaad, uwe straf. Bidt God dat hij u de misdaad vergeve, bidt! want binnen weinige oogenblikken zult ge voor den eeuwigen regter rekenschap moeten geven van uw schandelijk gedrag.

En nu, met de majesteit van eenen regter, wiens mond in naam der maatschappij het doodvonnis over de misdadiger uitspreekt, stond de grijsaard daar, de handen over de borst geslagen, met kalm gelaat, met rustigen blik, als werd zijn binnenste niet beroerd, als heerschte geen strijd, geen twijfel in zijne ziel. Willem wiens hand steeds gewapend was, maar die tot op dat oogenblik de tegenstrijdigste gevoelens in zijn hart wist te beteugelen, hoe hevig zij ook woelden, naderde eindelijk zijn broeder op wiens bleek en haveloos gelaat berouw en schrik te lezen waren.

— Broeder, zeide hij, beveel uwe ziel den Heer, vraag hem berouwwol om vergiffenis van uwe misdaden, en daar gij niet leven kunt als braaf en eerlijk man, sterf voor 't minst als Christen.

— Ja, vader, zóó zal ik sterven, sprak Geert, wiens tanden klapperden, ik ben wel schuldig, ik heb uw naam bezoedeld, onze broeders verraden, onze geloofsgenooten verkocht, uw vertrouwen misdadig geschonden; op mij kleeft het bloed van Barend en zijne beide zonen, en nog is dat niet alles. Ik ben misdadiger dan gij waant, doch schenk mij geen genade, neen geen genade, want ik gevoel dat ik weêr struikelen zou, dat ik voor goud en wulpsche vermaken mijne ziel andermaal zou verkoopen, ô ik ben wel misdadig...

— Terug, Willem, sprak de oude, laat hem eenige oogenblikken, om den Heer te bidden.

— Ik ben stervens gereed, lieve vader, zei de veroordeelde, terwijl hij 't hoofd ernstig ophief, ik verdien den dood, laat mij sterven.

Op denzelfden oogenblik ratelde een musket-schot over den zolder.

— Hij stierf als man en christen, riep de grijsaard. Willem laat ons naar beneden gaan en uwe moeder troosten.

Nuttelooze zorg. Aan den voet van den ladder vonden zij slechts een lijk; de smart ontnam Gerrit eene teedere vrouw, — Willem eene liefderijke moeder.

De oude Dircksz. zonk snikkend aan de borst van zijnen eenigen zoon, zijne laatste hoop, zijn laatste troost.

— De Heere heeft gegeven, de Heere heeft genomen, de naam des Heere zij geloofd!

VI.

EEN HAGEPREEK BIJ UTRECHT.

Twee dagen later waren een paar honderd sectarissen vergaderd op een ruim veld, nabij Harmelen. 't Stond er vol wagens en paarden, waarmêe het landvolk en een aantal stedelingen hier heen gevoerd werden. Wat moest er plaats hebben op dit afgelegene veld? Op eenigen afstand stonden gewapende mannen, hier en daar verspreid als 't ware op schildwacht, of liever op den uitkijk en dat ook het zamengevloeiende landvolk iets anders wachtte dan eene vreedzame bijeenkomst hiervoor getuigde het brandende lont bij ieder geweer.

En toch waren zij zamengekomen met vrouwen en kinderen en zuigelingen, en zette men zich kalm en bedaard in een ruimen kring om een der wagens henen en plaatste het ander voertuig om dien breeden kring als 't ware tot eene verschaning. Nu kwamen de psalmboeken voor den dag en een treffend lofgezag klomk onder den vrijen hemel. Gode ter eer. Een man betrad den wagen, het was de leeraar, 't was broeder Dirck van Abcoude, die, naauwelijks aan 't gevaar bij Barend ontkomen, de eerste gelegenheid de beste waarnam, om het woord te voeren tot de gemeente onder het kruis, een woord van opbeuring en troost, van bemoeiding en hoop.

De vergaderingen, die wij dus bijwonen, was eene hagepreek en werd ook door den ouden Dircksz. en zijn zoon Willem bezocht.

— Mijn heer van Brederode, zei Willem, toen hij den edelman onder de toehoorders ontwaarde, wij hebben den man, die u en meester Dirck verraden had, den dood gegeven, gelijk gij zeidet, dat hij verdiend heeft; wij hebben hem gedood even als gij in een dergelijk geval uw besten vriend zoudt gedood hebben. De ellendige was voor ons echter iets meer dan een vriend, want ziedaar zijn vader, en aan uwe voeten ligt zijn broeder. Bij eenige goudstukken, de vrucht van zijn verraad, vonden we in zijn wambuis nog dit papier, in het spaansch geschreven, 't welk u misschien kan nuttig zijn.

Brederode nam het papier, en streek met de breede hand over het oog om zijne tranen te verbergen. Toen ontplooidde hij dat stuk. Maar naauwelijks had hij 't gelezen of de edelman rees op. — Broeders, zeide hij, looft en prijs den Heere, want wonderbare dingen heeft hij met ons gedaan. Zoo

even ontvang ik van deze brave mannen een papier, zij hebben daardoor een aantal onzer vrienden gered, 't was een brief voor den spaanschen bevelhebber op Vredenburg, indien dat papier zijne bestemming bereikt had, zoude heden nacht een vijftigtal onzer broeders heimelijk van hunne bedden geligd, en aan de kettermeesters worden overgeleverd.

Op eenmaal gaf de man, die op den uitkijk stond, een teeken. In een oogwenk waren alle weerbare mannen op den voet, want heel in de verte naderde eene spaansche bende, stellig uitgezonden om de hagepreek te verstoren en den leeraar zoo het kon op te knoopen aan den naasten boom.

De sectarissen waren echter geen mannen om lafhartig te vlugten; — er volgde een hardnekkig gevecht, 't welk menig Spanjaard het leven kostte, en waarbij de sectarissen zich zoo dapper weerden dat het krijgsvolk den wijk nam.

Zoodra de Spanjolen verjaagd waren, sprak Dirck nog een enkel woord, nog eenmaal klomk het psalmgezag over de vlakte, en de vergadering ging uiteen.

En toen men langzaam huiswaarts toog, voerde men op een wagen niet slechts de gekwetsten en gewonden, maar ook de lijken van den ouden Dircksz. en zijn eenigen zoon; want stoutmoediger dan eenig ander hadden zij den Spanjaard een eindweg vervolgd en strijdende den dood gevonden, — maar niet voor zij menig papauw hadden neergeveld en hun zieleleed op den Spanjaard gewroken.

9 Januari 1852.

HEER GYSBERT'S BOETE

Op 5, 6 en 7 augustus 1948 werd in het park van kasteel "De Haar" te Haarzuilens een openluchtspel in 3 bedrijven opgevoerd, van de hand van Kees Valkenstijn en C.A. Schilp.

Het programma dat destijds werd uitgegeven vonden wij zó aardig, dat wij het in twee of drie keer zullen gaan publiceren. Vanaf het december (4e) nummer van 1983 zullen de "Legende van kasteel de Haar", de acteurs de adverteerders van toen de revue passeren.

